

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>08 – право</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Загальна кількість годин – 90 год.	Спеціальність <u>081 – право</u> (шифр і назва)	Рік підготовки: II	
		1-й	-й
		Лекції	
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання: – 2 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: фаховий молодший бакалавр	14 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60 год.	год.
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Права і свободи людини і громадянина в Україні» є формування системи знань про права та свободи людини і громадянина, забезпечення їх реалізації, охорони та захисту, гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами, а також формування навичок щодо розв'язування практичних задач.

У разі успішного завершення курсу здобувач освіти набуває **програмні компетентності** (з ОПП):

ПК. Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів соціальної роботи, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного)

суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 8. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 9. Здатність до налагодження міжособистісної взаємодії.

ЗК 11. Здатність діяти у відповідності з принципами академічної доброчесності.

Програмні результати навчання, які досягаються за допомогою вивчення дисципліни (з ОПП):

РН 7. Застосовувати на практиці нормативно-правові акти з питань надання соціальних послуг.

РН 11. Аргументувати шляхи подолання проблем та обирати методи їх вирішення.

РН 24. Володіти навичками якісного академічного письма та дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Міждисциплінарні зв'язки. Права і свободи людини та громадянина в Україні вивчається на основі знань, які студенти і слухачі отримали з попередніх курсів, має структурно-логічні зв'язки з такими навчальними дисциплінами як Громадянська освіта, Історія України, Всесвітня історія, Основи соціально-правового захисту.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Формування та розвиток концепції прав і свобод людини та громадянина

Тема 1. Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації

Поняття та сутність прав людини. Основні властивості прав людини. Якісні та кількісні показники прав людини: зміст та обсяг прав людини.

Класифікація прав людини і громадянина. Межі здійснення прав людини і громадянина.

Українські ідеї про права і свободи людини та їх закріплення в правових та інших документах.

Позитивізм та природно-правова теорія про права людини.

Юридична антропологія як теорія та метод вивчення прав людини.

Основні тенденції сучасного розвитку прав людини.

Еволюція та інституційне оформлення прав людини. Об'єктивні фактори виникнення прав людини. Динаміка прав людини.

Періодизація історії прав людини. Основні напрямки історичного розвитку прав людини. Періодизація законодавчого закріплення прав людини. Права людини першого покоління: поняття, види, значення, нормативне оформлення. Права людини другого покоління: поняття, види, значення, нормативне оформлення. Права людини третього покоління (права людини та права народів): поняття, види, значення, нормативне оформлення.

Основні підходи до розв'язання проблеми прав людини (основні концепції).

Ліберальна (європейська) концепція прав людини: поняття, ознаки, характерні особливості.

Коллективістські концепції прав людини (марксистська, расистська, інші): поняття, ознаки, характерні особливості.

Ісламська (мусульманська) концепція або концепція рівності за шаріатом: поняття, ознаки, характерні особливості.

Принципи загальноновизнаних прав людини. Принцип гуманізму. Принцип свободи. Принцип рівності і рівноправності.

Тема 2. Джерела загальноновизнаних прав людини

Поняття та система міжнародних джерел загальноновизнаних прав людини. Поняття джерел загальноновизнаних прав людини. Система міжнародних джерел загальноновизнаних прав людини: міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, які встановлюють правила, що визнаються сторонами, між якими існує спір; міжнародний звичай, як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми; загальні принципи права, визнані цивілізованими націями.

Загальна характеристика Статуту ООН як джерела загальноновизнаних прав людини. Загальна декларація прав людини як джерело загальноновизнаних прав людини.

Класифікація загальноновизнаних прав людини за Загальною декларацією прав людини. Міжнародні пакти про права людини: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативні протоколи до нього.

Інші основні договори ООН з прав людини: Міжнародні договори ООН, які забезпечують захист конкретних прав людини (конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979 рік); конвенція про права дитини (1989 рік); конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи принижуючих гідність видів поведження і покарання (1984 рік); міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 рік), міжнародна конвенція про захист прав всіх працівників мігрантів та членів їх сімей (1990 рік)); Міжнародні правила ООН, які стосуються затримання правопорушників та поведження з ними (Мінімальні стандартні правила

поводження з ув'язненими 1955р., Принципи медичної етики 1982р., Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються здійснення правосуддя по відношенню до неповнолітніх, або "Пекінські правила" 1985р.); інші міжнародні документи ООН, що стосуються прав людини (Декларація про право на розвиток 1986., Декларація про ліквідацію всіх форм релігійної нетерпимості 1981р., Декларація про права розумово відсталих осіб 1971р.).

Поняття та система регіональних джерел загальноновизнаних прав людини. Європейська система джерел загальноновизнаних прав людини: Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950); Європейська конвенція по попередженню катувань і нелюдського чи принижуючого гідність поводження чи покарання (1987); Європейська соціальна хартія (1961); Рамочна конвенція по захисту національних меншин (1995).

Американська система джерел загальноновизнаних прав людини: Статут Організації американських держав та американська конвенція про права людини.

Африканська система джерел загальноновизнаних прав людини: Хартія організації африканської єдності 1963р, Африканська хартія прав людини і народів 1981р.

Ісламська система джерел загальноновизнаних прав людини: Всезагальна ісламська декларація прав людини 1981; Каїрська декларація прав людини в ісламі 1990 р; Арабська хартія прав людини 1994.

Поняття та система національних джерел загальноновизнаних прав людини. Конституція як основне національне джерело загальноновизнаних прав людини.

Тема 3. Міжнародний захист прав і свобод людини

Захист прав людини універсальними міжнародними організаціями: загальна характеристика. Контрольні функції Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини. Роль та компетенція головних та допоміжних органів Організації Об'єднаних Націй.

Функції контрольних органів, заснованих міжнародними конвенціями з прав людини. Механізм розгляду індивідуальних скарг.

Регіональні міжнародні механізми захисту прав людини: поняття та види. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): поняття, порядок утворення, склад та внутрішня структура. Юрисдикція ЄСПЛ. Право на звернення до ЄСПЛ. Умови прийнятності індивідуальних заяв до розгляду в ЄСПЛ. Юридична природа рішень ЄСПЛ. Виконання рішень ЄСПЛ. Роль Комітету Міністрів Ради Європи у контролі за виконанням рішень ЄСПЛ.

Неурядовий механізм захисту загальноновизнаних прав людини. Поняття неурядової правозахисної організації. Класифікація правозахисних неурядових організацій. Форми діяльності неурядових правозахисних організацій. Організація Об'єднаних Націй та неурядові правозахисні організації. Міжнародні правозахисні неурядові організації: «Міжнародна амністія», «Х'юманс Райтс Вотч», «Міжнародне товариство прав людини».

Тема 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.

Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його зміст. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина.

Громадянство України як елемент правового статусу.

Правовий статус іноземців і осіб без громадянства.

Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Правовий статус закордонних українців та іммігрантів в Україні.

Право притулку.

Закріплення прав свобод і обов'язків людини і громадянина в Конституції України. Конституційна класифікація прав і свобод людини і громадянина.

Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Межі прав та свобод людини і громадянина.

Розділ 2. Класифікація прав і свобод людини та громадянина

Тема 5. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні

Право на життя. Право на свободу. Право на особисту недоторканість. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Право на безпечне довкілля. Право на приватну власність. Право на соціальний захист. Право на житло. Права громадян як споживачів. Право на повагу до гідності людини. Свобода думки і слова. Свобода світогляду та віросповідання.

Мовні права. Право на захист від втручання в особисте та сімейне життя. Право на недоторканість житла та іншого майна, що перебуває у власності. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції

Тема 6. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні

Поняття політичних прав і свобод. Право на громадянство. Права людей, які належать до іноземців або не мають громадянства. Права біженців.

Свобода пересування та право на вільний вибір місця проживання. Право на вільний вибір постійного чи тимчасового місця проживання на території України. Право вільно залишати територію України.

Право громадянина України в будь-який час повернутись в Україну. Право на участь в управлінні державними справами. Свобода асоціації. Свобода зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Право на звернення.

Права іноземців, апатридів та біженців.

Тема 7. Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві

Поняття та види економічних прав і свобод.

Поняття та види соціальних прав і свобод.

Поняття та види культурних прав і свобод.

Право на підприємницьку діяльність. Поняття, зміст, гарантії здійснення.
 Право на працю. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на відпочинок.
 Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на участь у професійній спілках.
 Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на страйк. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на освіту. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Права осіб, які належать до національних меншин, у гуманітарній сфері.
 Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Свобода творчості. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на участь у культурному житті та право користуватися культурною спадщиною України. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Тема 8. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану.

Конституційні обов'язки людини і громадянина.

Поняття механізму правового захисту прав людини та його структурні елементи. Напрями у дослідженні механізму прав і свобод людини і громадянина.

Поняття, система і види гарантій реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Право знати свої права і обов'язки: поняття, зміст, гарантії здійснення.
 Право на правову допомогу і свободу вибору захисника своїх прав: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань і засоби його реалізації. Право на відшкодування шкоди, заподіяною державою: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на судовий захист прав і свобод людини: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Право на звернення до міжнародних установ і організацій: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Суд як гарант прав особи. Право на судовий захист: поняття, зміст, форми реалізації. Право на судовий захист як правовідношення: поняття, сторони. Підстави реалізації права на звернення в суд. Захист прав обвинуваченого та потерпілого в кримінальному судочинстві. Принцип публічності в кримінальному судочинстві. Поняття захисту в сфері кримінального судочинства. Презумпція невинуватості. Захист прав сторін в цивільному судочинстві. Принцип диспозитивності в цивільному судочинстві. Способи захисту цивільних прав та інтересів згідно ЦПКУ. Захист прав скаржника в адміністративному судочинстві.

Забезпечення і захист прав і свобод людини в умовах воєнного і надзвичайного стану. Підстави і межі обмеження прав людини в умовах воєнного і надзвичайного стану. Особливості правового статусу внутрішньої переміщених осіб і осіб, що перебувають на тимчасово окупованих територіях.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усь ого	у тому числі			
		л	с /п	аб.	сам.роб. інд.завд.
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Права і свободи людини і громадянина в Україні					
Тема 1. Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації	9	2	2		5
Тема 2. Джерела загальновизнаних прав людини	7		2		5
Тема 3. Міжнародний захист прав і свобод людини	9	2	2		5
Тема 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.	9	2	2		5
Разом за 1 розділ	34	6	8		20
Розділ 2. Класифікація прав і свобод людини та громадянина					
Тема 5. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	9	2	2		5
Тема 6. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	7	2			5
Тема 7. Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві	11	2	4		5
Тема 8. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану	9	2	2		5
Разом за 2 розділ	36	8	8		20
Інд.ДЗ	20				20
Усього годин	90	14	16		60

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової	2

	цивілізації	
2	Міжнародний захист прав і свобод людини	2
3	Конституційно-правовий статус громадянина в національному праві.	2
4	Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	2
5	Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	2
6	Економічні права і свободи людини і громадянина в Україні	2
7	Конституційні обов'язки людини і громадянина.	2
Разом		14

6. Теми семінарських занять (практичних/лабораторних)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації	2
2	Джерела загальновизнаних прав людини	2
3	Європейська система захисту прав і свобод людини	2
4	Конституційно-правовий статус іноземців і осіб без громадянства в національному праві.	2
5	Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	2
6	Соціальні права і свободи людини і громадянина в Україні	2
7	Культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві	2
8	Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану	2
Разом		16

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи загальної теорії прав і свобод людини і громадянина. Загальновизнані права людини як явище світової правової цивілізації	5
2	Джерела загальновизнаних прав людини	5
3	Міжнародний захист прав і свобод людини	5
4	Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.	5
5	Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	5
6	Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	5
7	Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина та їх закріплення у національному законодавстві	5

8	Конституційні обов'язки людини і громадянина. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи людини в умовах воєнного стану	5
	Інд.ДЗ	20
	Разом	90

Індивідуальне завдання

1. Проаналізувати поняття і зміст права на звернення (петиції) як базове політичне право громадянина України.

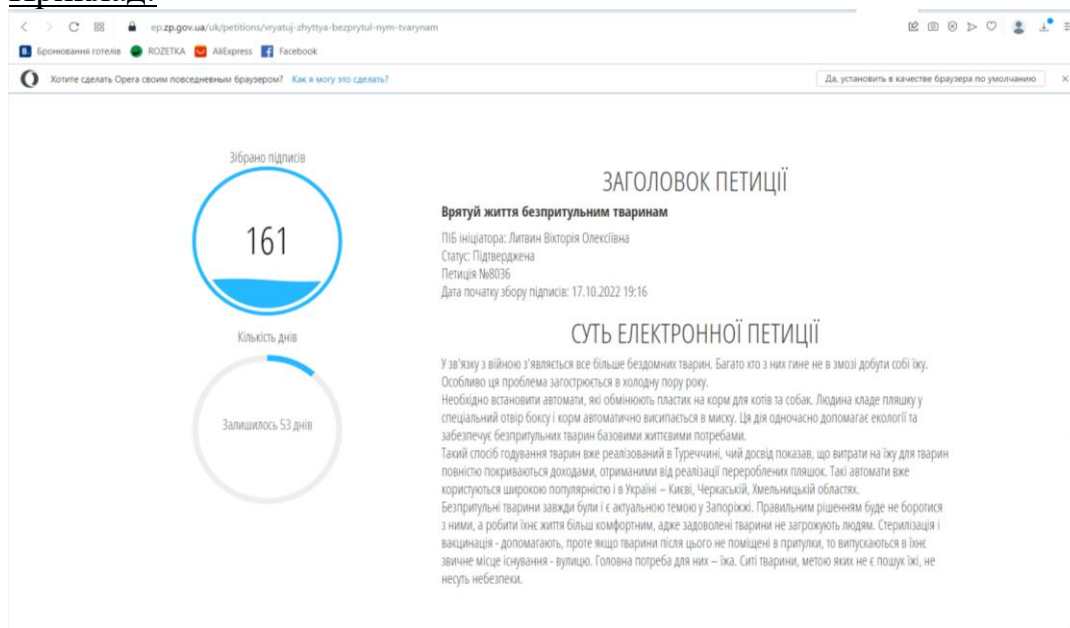
2. Визначити суспільну проблему в межах міста Запоріжжя, яку можна вирішити через подання електронної петиції на сайті Запорізької міської ради.

3. На сайті Запорізької міської ради <https://zp.gov.ua/uk> – розділ Е-сервіси – підрозділ Електронні петиції м.Запоріжжя <https://ep.zp.gov.ua/uk> проаналізувати зміст і структуру вже поданих петицій.

4. Зареєструватися на сайті для подання петиції.

5. Подати петицію з будь якого актуального питання життєдіяльності міста.

Приклад:

8. Види контролю і система накопичення балів

Поточний контроль знань		Самостійна робота інд. завд.	Залік	Сума
Модульна атестація № 1 (30 балів)	Модульна атестація № 2 (30 балів)			
Розділ 1 (Теми 1-4)	Розділ 2 (теми 5-8)			
30	30	20	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.
6. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р.
7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р.
8. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р.
9. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р.
10. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 р.
11. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011.
12. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р.
13. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04. 2014 р.
14. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р.
15. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р.
16. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р.
20. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.0.2015 р.

Основна:

1. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2019. - 336 с.
2. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / За редакцією академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. - К.: Видавництво «Юридична думка», 2018. - 252 с.
3. Конституція України. Науково-практичний коментар [текст] Станом на 15 травня 2018 р. / за заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2018. - 290 с.
4. Летнянчин Л.І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики /Л.І Летнянчин. - Х., 2002. - 211 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навч. посібн.К.: Центр учбової літератури, 2020. - 206 с.
6. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні: Монографія / Кол. авторів; За ред. Н.М. Оніщенко, В. Зайчука. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2017. - 424 с.
7. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2022. - 464 с.
8. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. - К. : Видавництво Ліра-К, 2016. - 616 с.
9. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія. - К.: Центр навчал. Л-ри, 2005.

Допоміжна:

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. - 2010. - № 2. - С. 101-107.
2. Аль-Сулайбі Муса. Юридична природа міжнародних стандартів прав людини // Право України. - 2000. - №9. - С.116-119.
3. Антонович М. Права національних меншин в Україні: національне законодавство та міжнародно-правові стандарти // Право України. - 2004. - №6. - С. 9-13.
4. Білоскурська О. Питання типології конституційних обов'язків людини і громадянина /О.Білоскурська // Юридична Україна. - 2010. - № 9. - С. 21-24.
5. Гладкіх В. Соціальні права громадян в аспекті формування України як соціальної держави// Право України. - 2005. - №10. - С. 57-60.
6. Дутка Г. Права жінок у сучасних умовах розвитку державності / Г. Дутка, О. Кузнєцова // Держава і право. - 2011. - Вип. № 51. - С. 43-47.
7. Заворотченко Т. Обов'язки держави та державних органів і обов'язки громадян як гарантії конституційних прав і свобод людини / Т. Заворотченко // Юридична Україна. - 2006. - № 7. - С. 4-7.
8. Калініченко О. Теоретико-правові ідеї захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина / О.Калініченко // Право України. - 2005. - № 5. - С. 21-24.

9. Ладиченко В. Взаємозв'язок права і свободи / В. Ладиченко // Юридична Україна. - 2011. - № 10. - С. 4-9.
10. Марущак А.І. Свобода слова та інформація з обмеженим доступом: співвідношення понять // Бюлетень Міністерства юстиції. - 2005. - №6(44). - С.44-48.
11. Марцеляк О. Омбудсман з прав дитини: проблема формування і розвитку у світі і в Україні // Право України. - 2003. - №10. - С. 44-48.
12. Права людини і модернізація Конституції України (тема номера) // Право України. 2015. №10.
13. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення / О. В. Пушкіна. - К.: Логос, 2006. - 416 с.
14. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Право України. - 2010. - № 2. - С. 18-23.
15. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини (загальнотеоретична характеристика) // Право України. - 2015. -№ 10. - С. 58-67.
16. Соколенко Ю. Гарантії культурних прав і свобод громадян // Право України. - 2004. - №2. - С. 34-37.
17. Стащенко О. До питання про вдосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні / О.Стащенко // Підприємництво, господарство і право. - 2010. - № 6. -С. 115-118.
18. Сульженко Ю. Захист економічних прав та свобод людини й громадянина в Україні як один з основних чинників становлення і розвитку правової держави / Ю. Сульженко // Віче. - 2011. - № 18. - С. 29-32.
19. Тиріна М. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М. Тиріна // Держава і право. - 2011. - Вип. 52. - С. 684-689.
20. Шаповал Т. Основні права і свободи в механізмі конституційного регулювання / Т. Шаповал // Юридична Україна. - 2010. - № 10. - С. 53-57.
21. Шкарбан В. Конституційно-правовий механізм захисту прав людини від дискримінації в Україні / В. Шкарбан // Держава і право. -2011. - Вип. 52. - С. 192-198.
22. Шукліна Н. Зміст конституційного принципу визнання людини найвищою соціальною цінністю / Н. Шукліна // Право України. - 2010. - № 11. - С. 76-83.

Інформаційні ресурси

- а) Посилання на курс в системі електронного забезпечення навчання Moodle: <https://epkmoodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=640>
- б) Ресурси для навчання:
1. Національна парламентська бібліотека України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nplu.org/>
 2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

3. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nau.ua>
4. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Президента України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://president.gov.ua>
6. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua>
7. Офіційний сайт Конституційного Суду України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ccu.gov.ua>

